

Література:

1. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.
2. Лучко О. А. Огляд у кримінальному досудовому провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Маріуполь, 2021. 269 с.
3. Комаринська Ю. Б. Значення огляду, як слідчої дії при розслідуванні навмисних вбивств на залізничному транспорті. *Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності*: тези доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. А. Я. Дубинського, (Київ, 3 квіт. 2009р.). Київ : КНУВС, 2009. С. 607–610.
4. Криміналістика : підручник. Пяковський В. В., Черноус Ю. М., Самодін А. В. та ін. за заг. ред. Пяковського В. В. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 752 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-34>

ПІДТРИМКА ПОТЕРПІЛИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Панасюк Тетяна Іванівна

кандидат юридичних наук,

головний науковий співробітник,

Національна академія Служби безпеки України

м. Київ, Україна

Широкомасштабне вторгнення кардинально змінило життя кожної людини в Україні. Колосальна кількість порушених кримінальних проваджень: станом на 25.02.2025 року відповідно до відомостей Офісу Генерального прокурора зареєстровано 157514 злочинів агресії та воєнних злочинів; 20960 злочинів проти національної безпеки [1]. За таких обставин фокус уваги зрозуміло перемістився до протидії та розкриття цих злочинів, що у певних аспектах збільшило латентність насильства в сім'ї та гендерно зумовленого насильства (далі – ГЗН). Відповідно до основних висновків за результатами дослідження «Гендерно обумовлене насильство в Україні в умовах війни: звіт за результатами оцінки» [2] більшість постраждалих від гендерно зумовленого насильства не звертається по допомогу, що стосується всіх

форм насильства, при цьому найрозповсюднішою причиною визначалося переконання, що звернення потерпілих нічого не змінить, не допоможе їм (27%), що це особиста справа, і про це не треба заявляти публічно.

І хоча результати дослідження підтверджують позитивні зміни у наданні підтримки потерпілим, проте серйозні проблеми надалі існують. Одним із шляхів подолання цих проблем є широке інформування та висвітлення питання щодо можливостей потерпілих від ГЗН мати визначені права та мати підтримку у разі повідомлення про ГЗН.

Україна, перебуваючи на шляху до членства у Європейському Союзі (далі – ЄС), проводить активну роботу щодо приведення у відповідність чинного законодавства основним принципам на нормам права ЄС.

Так, Директива 2012/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи запроваджує мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочинів [3] (далі – Директива). Директива покладає на держави-члени ЄС обов'язок створити на національних рівнях умови для належного захисту та підтримки для осіб, які стали потерпілими від злочину, а також мінімальний набір прав потерпілих, реалізація яких має бути забезпечена. Встановлюючи лише мінімальні правила, Директива уповноважує держави-члени ЄС розширити визначений обсяг прав з метою підвищення рівня захисту. Належить зауважити, що зазначені у Директиві права відображені у чинному законодавстві України, умовно вони поділяються на такі чотири групи:

1. Доступ до системи підтримки:

- право на отримання інформації про доступні послуги від урядових та неурядових організацій, які можуть бути надані потерпілим;
- право бути поінформованим про можливість перенаправлення до служб чи організацій, що надають різнопланову допомогу потерпілим.

2. Участь у кримінальному провадженні:

- право розуміти та бути зрозумілим передбачає отримання інформації в доступній для розуміння формі та отримання допомоги для забезпечення цього розуміння. Якщо потерпілий не володіє державною мовою або мовою, якою ведеться кримінально провадження, вони можуть давати пояснення, показання рідною або іншою мовою, якою він/вона вільно володіє (стаття 56 КПК України). У разі необхідності перекладу пояснень, показань або документів для осіб, з порушенням слуху або мовлення залучаються перекладач або сурдоперекладач;

– право на отримання юридичної допомоги. Потерпілого у кримінальному провадженні може представляти представник – особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником (стаття 58 КПК України), причому у передбачених Законом України «Про безоплатну правничу допомогу» випадках юридичну допомогу може бути надано безоплатно у разі звернення особи до центрів з надання безоплатної правничої допомоги або до неурядових організацій;

– право на отримання інформації в кримінальному провадженні, яке забезпечується відповідними нормами КПК України:

- право потерпілого на ознайомлення з матеріалами провадження (пункт 11 частини першої статті 56 КПК України);

- бути поінформованим про час та місце судового розгляду (пункт 1 частини третьої ст. 27 КПК України), стан кримінального провадження;

- отримувати копії матеріалів, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, зокрема витягу з ЄРДР, пам'ятки про права та обов'язки, копії висновку експерта;

- отримувати інформацію про компенсацію за втрати, шкоду або травми, завдані внаслідок злочину;

– право потерпілого давати пояснення, показання або відмовитися їх давати. Водночас відповідно до статті 63 Конституції України особа має право відмовитися давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом;

– право на оскарження рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді (глава 26 КПК України);

3. Захист у кримінальному провадженні:

– захист від повторної віктимізації, залякування та помсти під час кримінального провадження здійснюється через комплексне використання передбачених КПК України та Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» і включає в себе можливість:

- забезпечення конфіденційності відомостей про особу;

- впізнання поза візуальними спостереженням;

- допит в режимі відеоконференції з іншого приміщення (статті 232, 354 КПК України);

- здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні (частина друга статті 27 КПК України);

- застосування обмежувального припису в порядку, передбаченому ЦПК України, при розгляді справ про домашнє насильство або насильство за ознакою статі;

- покладення обов'язків на підозрюваного/обвинуваченого в рамках застосування запобіжного заходу (частина п'ята статті 194 КПК України);

- застосування обмежувальних заходів у злочинах, пов'язаних з домашнім насильством (частина шоста статті 194 КПК України);

- застосування інших заходів забезпечення безпеки в межах досудового розслідування та судового провадження у випадках, передбачених законом.

4. Репарації:

- право на відшкодування шкоди, зокрема: компенсацію, реституцію, реабілітацію, сатисфакцію

- отримання компенсації реалізується шляхом подання цивільного позову про відшкодування шкоди в рамках кримінального (пункт 10 частини першої статті 56 КПК України) або цивільного провадження та можливістю подання заяви до Міжнародного реєстру збитків для отримання відшкодування завданої шкоди у майбутньому;

- реабілітація для потерпілих передбачає соціальну, медичну, психологічну допомогу;

- реституція полягає у поверненні потерпілого до початкового стану, який існував до травмуючих подій, зокрема поновлення на роботі, повернення майна, повернення на місце проживання;

- сатисфакція включає публічне вибачення, покарання винних, заповнення/гарантії неповторення.

Підсумовуючи викладене належить зосередити увагу, що зміна соціально-політичного життя в країні не зменшила, а навпаки збільшила кількість осіб, які зазнали фізичної, моральної чи майнової шкоди. Водночас як державний, так і недержавний сектор проводять активну роботу щодо надання підтримки, відновлення стану особи, відносно якої вчинено протиправне діяння та покарання винного. Знання та можливість реалізації особою передбачених законодавством прав та можливостей сприятиме виведенню ГЗН з категорії латентності та поновленню порушених прав потерпілої особи.

Література:

1. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення рф. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 26.02.2025).

2. Гендерно обумовлене насильство в Україні в умовах війни: звіт за результатами оцінки. URL: https://drive.google.com/file/d/1ec3307rN1rxgL9drMlJauMY20emNUVUh/view?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR05GT3ggZSIR5_ZwWi7jWMdvouVHUmf0_dlc-f

ctyBWiwtpJnh2GZzquVU_aem_wIX9Jccte-BpsasLUK-Iig (дата звернення: 26.02.2025).

3. Директива 2012/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи запроваджує мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочинів. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1421925131614&uri=CELEX%3A32012L0029&fbclid=IwAR0E_PiKKEhSN3RI3VJgou7wHG2wHLMLxIniAC-sgOzXwagPx9uZOSYnnjM (дата звернення: 26.02.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-35>

ПРОБЛЕМИ ДОВЕДЕННЯ ФАКТІВ НАСИЛЬСТВА ТА СВІДЧЕНЬ ЖЕРТВИ

Підлісна Катерина Сергіївна

магістр в галузі права,

фахівець з питань гендерно зумовленого насильства,

член асоціації жінок-юристок "ЮрФем"

м. Одеса, Україна

Питання доведення фактів домашнього та гендерно зумовленого насильства залишається актуальним уже тривалий час. Незважаючи на ухвалення у 2019 році Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" [1], впровадження статті 126-1 Кримінального кодексу України та ратифікацію у 2022 році Стамбульської конвенції [2], проблема доказової бази у таких справах все ще не вирішена.

Верховний Суд України у своїй практиці акцентує увагу на необхідності доведення систематичності випадків домашнього насильства. Це означає наявність трьох або більше зафіксованих епізодів, які можуть кваліфікуватися як адміністративні або кримінальні правопорушення [3].

Відповідно до чинного законодавства, потерпіла особа має право звернутися до Національної поліції України із заявою про факт вчинення насильства, незалежно від наявності прямих доказів. При цьому відповідальність за збір доказової бази покладається на правоохоронні органи.

Однак на практиці як потерпілі, так і правоохоронці часто стикаються з відсутністю прямих доказів – показань свідків, фото- чи відео- доказів, медичних висновків. Постраждала особа рідко має